

RITUALITAT

Identificació de pràctiques rituals en contextos arqueològics

Com definiríeu/identificaríeu una pràctica ritual en arqueologia?

Mentimeter

(Curs 2020-2021)

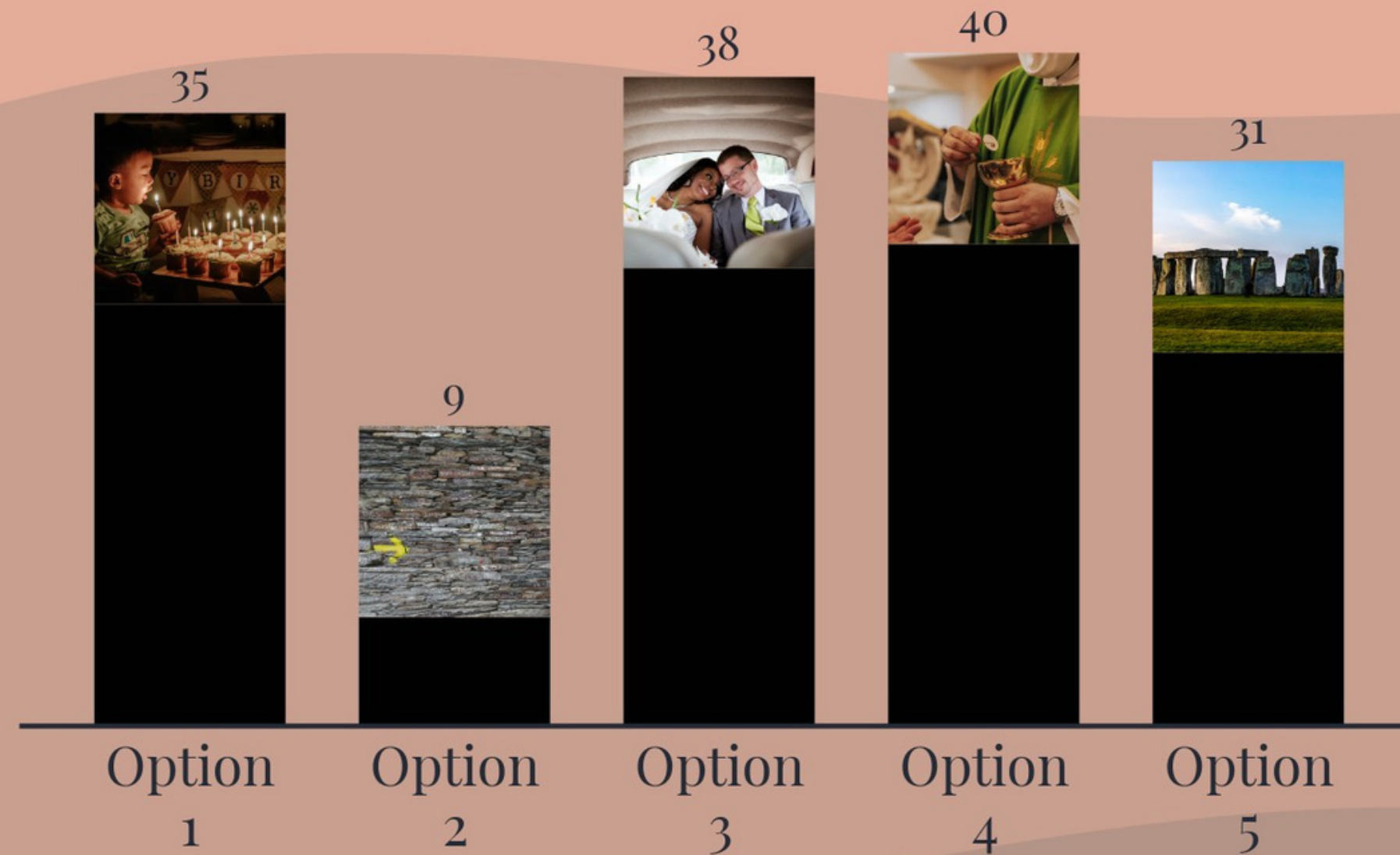
38

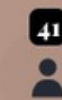
Les vostres respostes...

Quines imatges representen rituals?

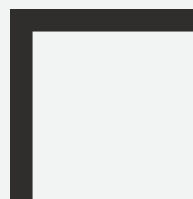
Mentimeter

(Curs 2020-2021)

Les vostres respostes...

Definició

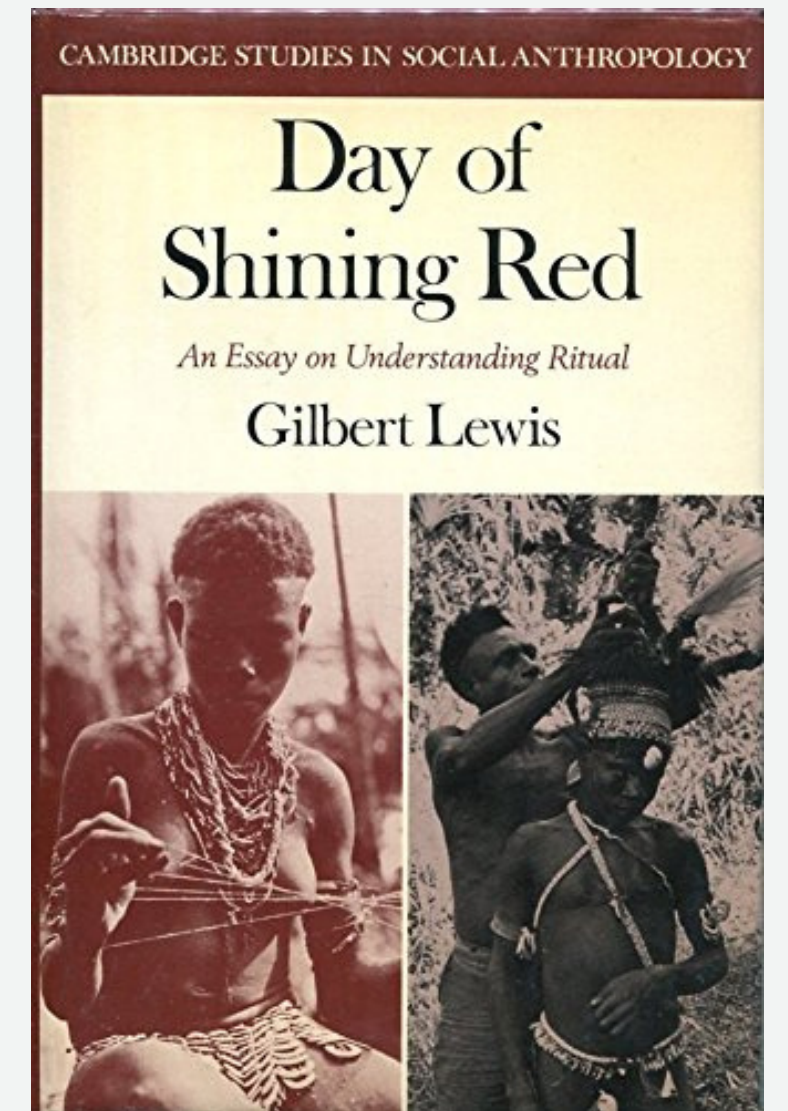
Què entenem per ritual?

“

Ritual is hard to define just as art is

("El ritual és difícil de definir tant
com ho és l'art")

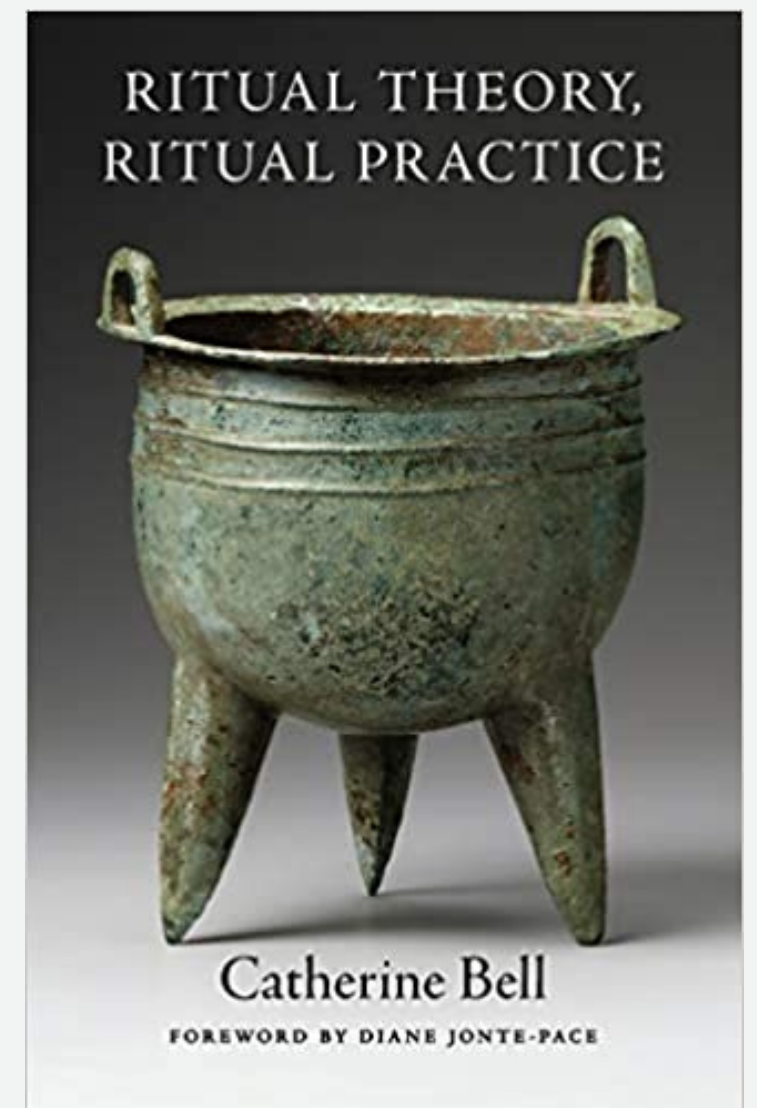
G. Lewis (1980: 9)

“

There is no intrinsic or universal understanding of what constitutes ritual

("No hi ha cap comprensió intrínseca ni universal del que constitueixen les pràctiques rituals")

C. Bell (1997: 164)

Sociologia: Teoria de la pràctica (Bordieu 1972)

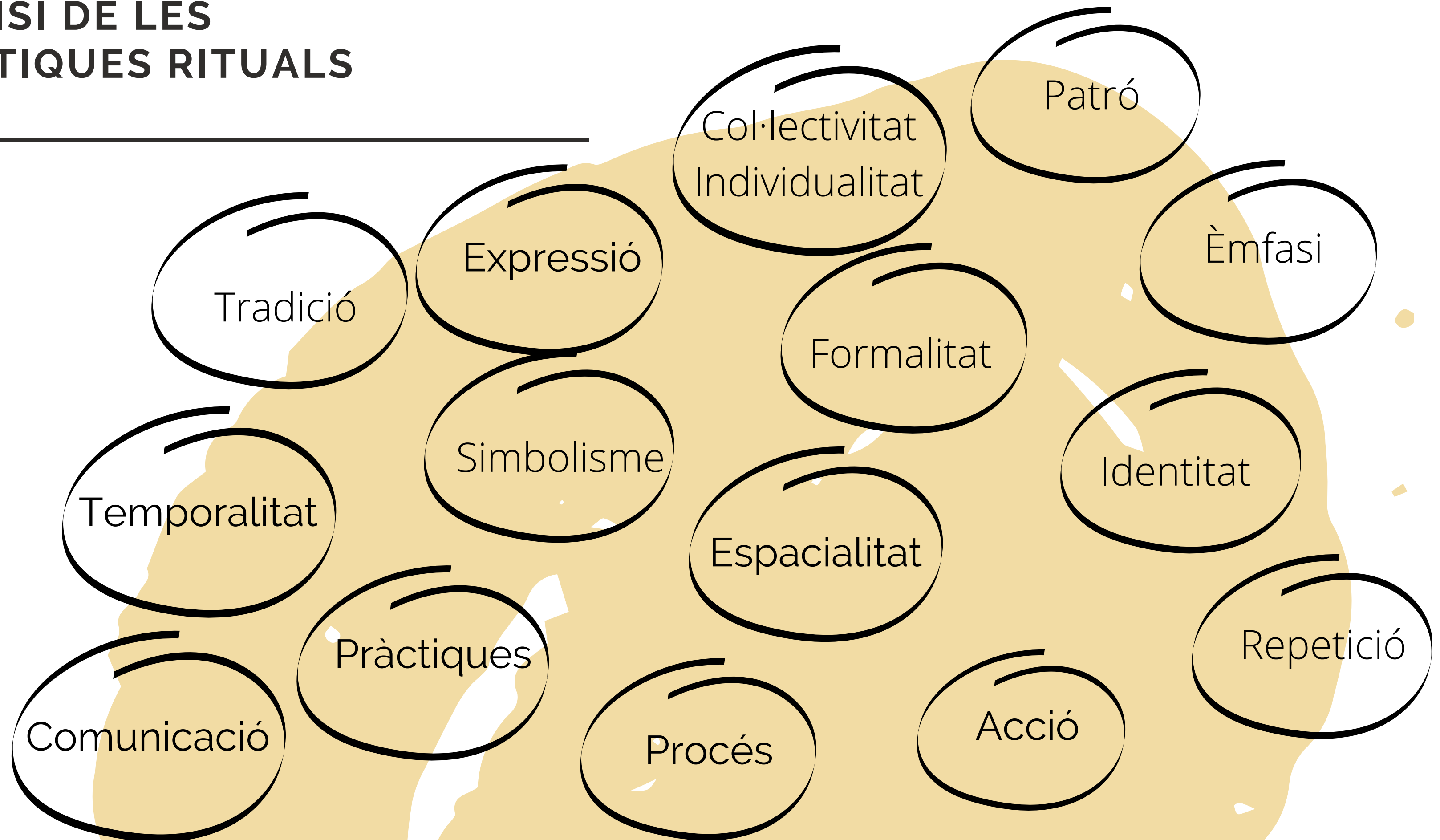
»»» Conceptes: ritualització/densitat ritual (temporalitat)

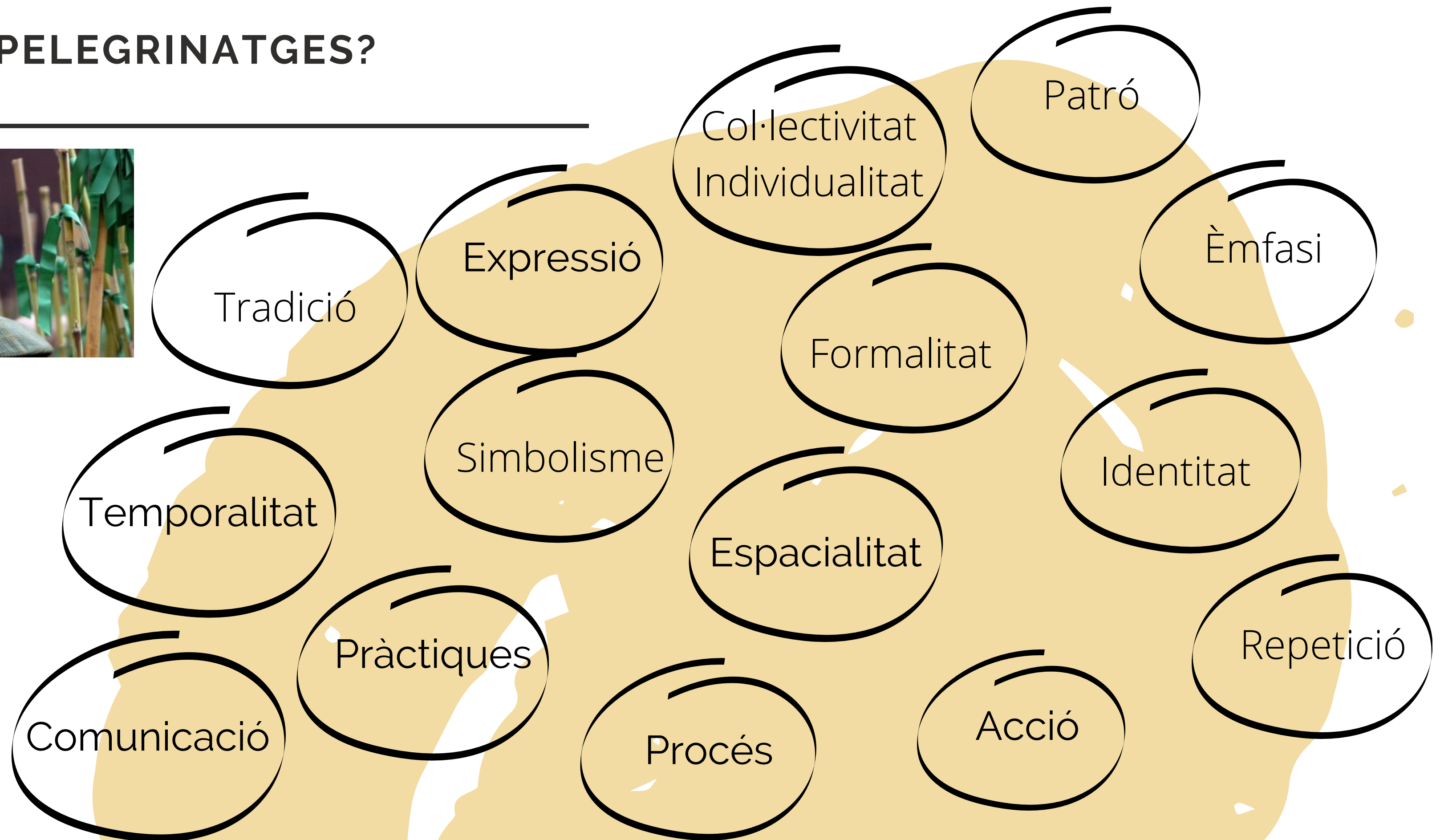
Bases teòriques

- No sempre allunyat de la quotidianitat (visió tradicional: diari/familiar/funcional VS ritual/estrany/inusual).
- Pràctiques quotidianes que en determinats moments i per determinades raons es formalitzen i ritualitzen. Intenció.
- Religiositat: només és una part del conjunt de pràctiques rituals.
- Acció/Pràctiques socials, individuals o col·lectives (litúrgia reconeguda socialment).
- IMP: Context espacial i temporal.

ANÀLISI DE LES PRÀCTIQUES RITUALS

I ELS PELEGRINATGES?

Classificació

A. van Gennep
1909

Les rites de passage

Tipus de rituals		Exemples i objectius	Observacions
1	De pas	Naixement, aniversari, iniciacions, matrimoni i mort	Separació, transició/liminalitat i reincorporació
2	Commemoratius	Canvis estacionals, de clima o calendari	Periòdiques i predictibles
3	D'intercanvi i comunió	Ofrenes i sacrificis per a rebre alguna cosa a canvi	Interacció amb la divinitat
4	D'aflicció	Mitigar el patiment: curar, protegir, purificar	
5	De comensalitat	Banquets i dejunis	Enforteix la cohesió grupal
6	Polítics	Exhibir i promoure el poder polític	

Machause 2017 (a partir de C. Bell 1992, 1997)

Rituals

=

Accions

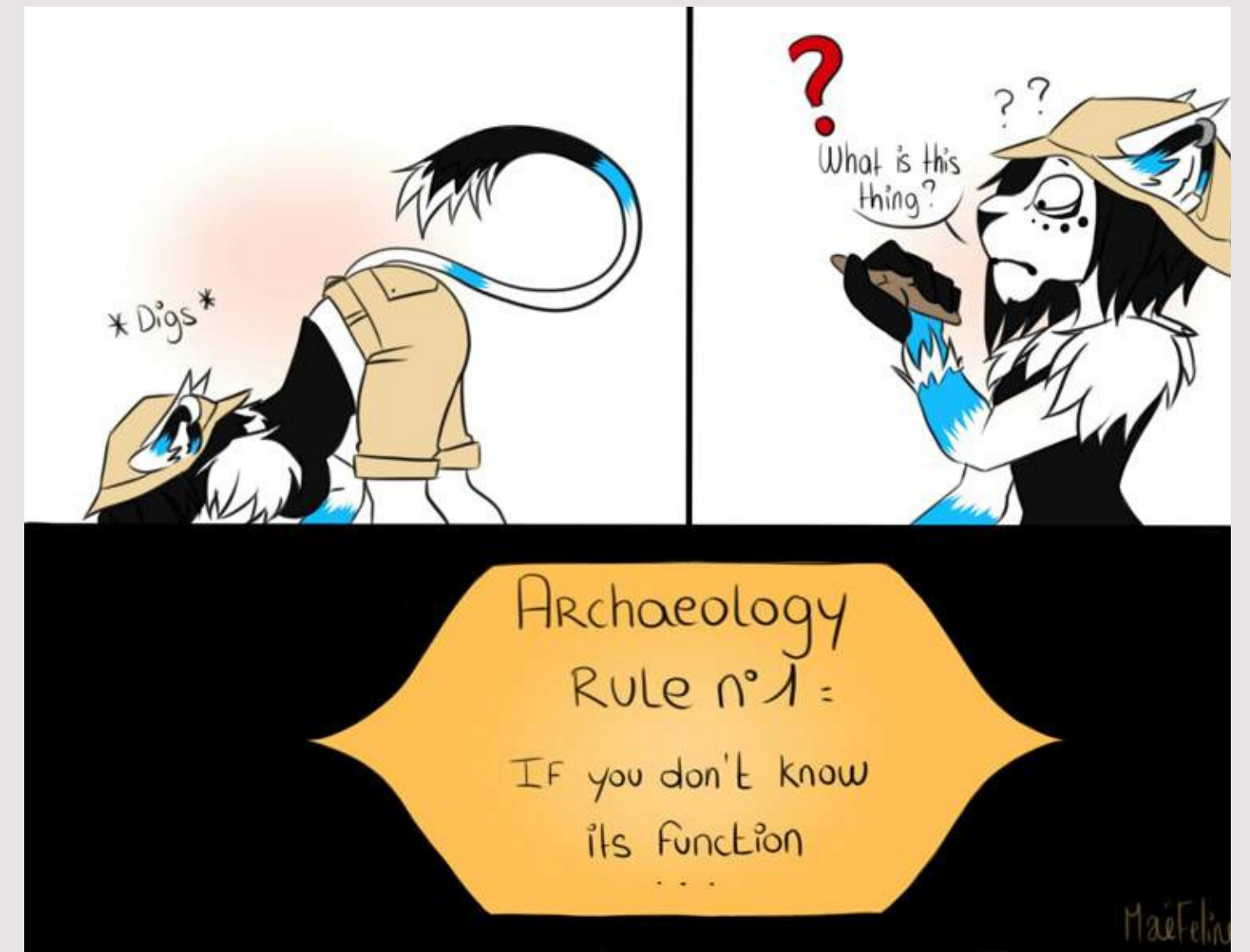
https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=wOuycLaj-_s&feature=emb_logo

https://www.youtube.com/watch?v=2BPvFnyWAG0&feature=emb_logo

Identificació

COM IDENTIFIQUEM LES PRÀCTIQUES RITUALS EN EL REGISTRE ARQUEOLÒGIC?

“

This is odd. This is ritual. Why do they do it like that? (Lewis 1980: 8)

Every ritual activity has a practical purpose, whether or not that purpose is evident to us (Moreley 2007: 205)

www.redbubble.com

memegenerator.net
Archaeology Major Dog

Identificació en el registre arqueològic

Renfrew (1985): *The Archaeology of Cult*

Checklist

CAPTACIÓ ATENCIÓ

1. Lloc natural sagrat
2. Arquitectura específica
3. Estructures/objectes rituals
4. Símbols

PRESENCIA DIVINITAT

5. Misteri/ perill / exhibició
6. Contaminació/ Purificació ritual

FRONTERA LIMINARITAT

7. Imatge de culte
8. Símbols rituals/ iconografia
9. Símbols del món funerari

PARTICIPACIÓ OFRENES

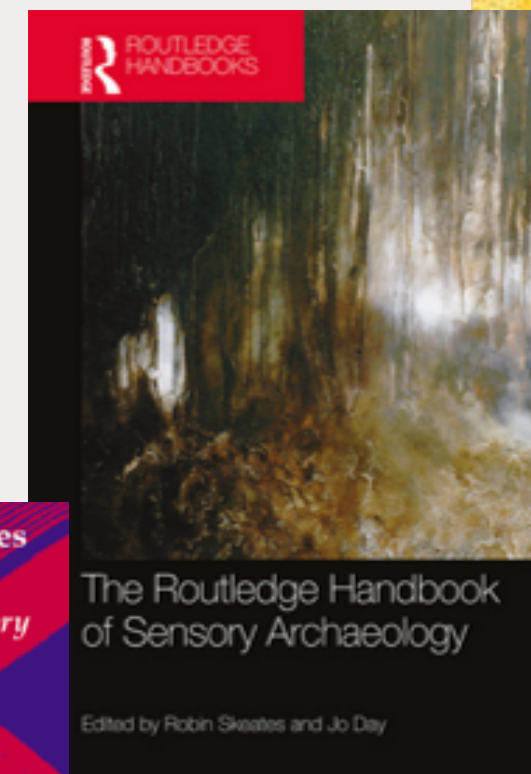
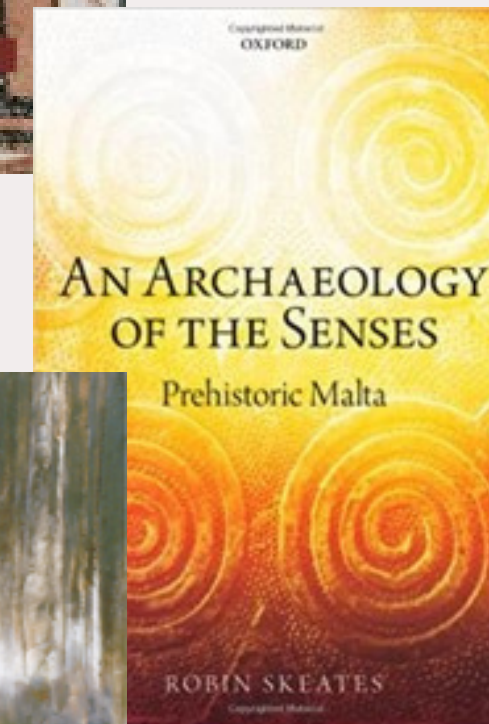
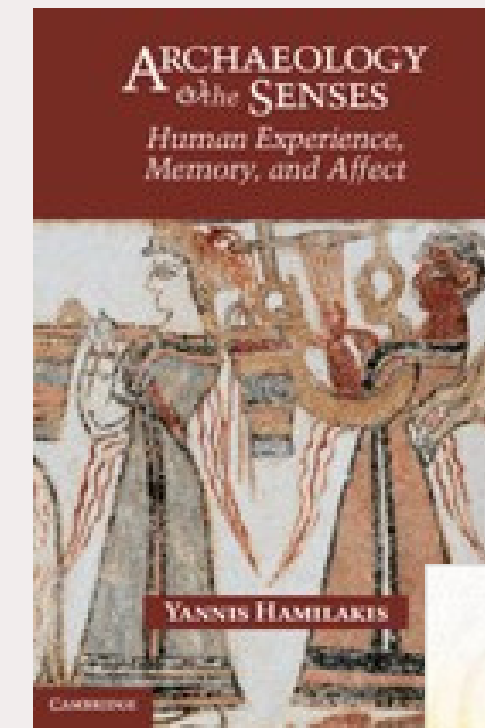
10. Gestualitat d'adoració
11. Facilitadors de l'estat liminar
12. Sacrificis
13. Consum ritual
14. Ofrenes/fragmentació ritual
15. Participació activa/moviment
16. Ostentació-riquesa

ARQUEOLOGIA SENSORIAL ARQUEOLOGIA DELS SENTITS

2010 / 2013 / 2020

Anàlisi amb variables multisensorials

≠ Fenomenologia (C. Tilley)

Ampliació de l'horitzó interpretatiu
(noves preguntes)

Context

**CAPTACIÓ
ATENCIÓ**

**PRESENCIA
DIVINITAT**

**FRONTERA
LIMINARITAT**

- Sensorialitat
- Espai simbòlic o simbolitzat (construït)
- Memòria ancestral
- Exhibició

Santuaris urbans

Santuaris extraurbans (liminaritat)

*Excessiva dependència dels objectes (IMP context)

Context

**CAPTACIÓ
ATENCIÓ**

**PRESENCIA
DIVINITAT**

**FRONTERA
LIMINARITAT**

Construccions

Context

**CAPTACIÓ
ATENCIÓ**

**PRESENCIA
DIVINITAT**

**FRONTERA
LIMINARITAT**

Espais naturals

Materialiat

**PARTICIPACIÓ
OFRENES**

- Gestualitat
 - Balls/moviment
 - Participació
 - Força sensorial
- * Arqueoastronomia

Santuaris urbans
Santuaris extraurbans (liminaritat)

“Empremtes” de les pràctiques rituals (fossilització dels rituals)

Materialiat

**PARTICIPACIÓ
OFRENES**

Vídeo (març 2021)

"Cuerpos, gestos y emociones en la ritualidad femenina.
EL LENGUAJE DE LOS BRONCES IBEROS"

<https://www.youtube.com/watch?v=TvXuETyRVnc>

Gestualitat

Materialiat

**PARTICIPACIÓ
OFRENES**

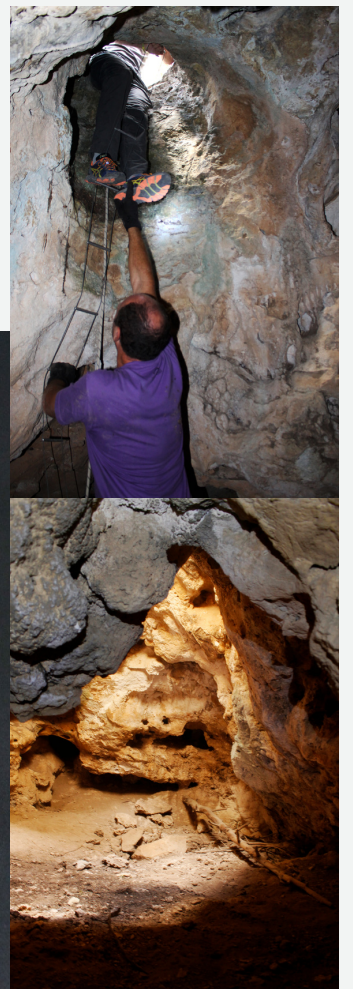
Oferents del Cerro de los Santos
(Albacete) (MAN), s. III aC

Càlat del ball (Llíria), s. III aC

Cova del Puntal del Horno Ciego
(Villargordo del Cabriel), s. V-III aC

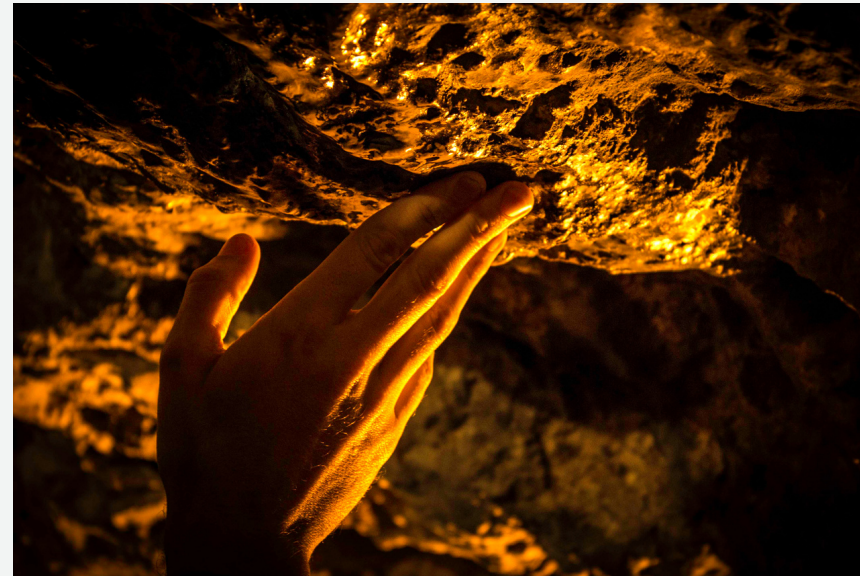
Balls/ Moviment/ Participació

Materialiat sensorial

**PARTICIPACIÓ
OFRENES**

Cova Santa del Cabriel (Mira, Conca)

Cova de les Dones (Millars, València)

Voleu saber-ne més?

- BELL, C. (1992): *Ritual Theory, Ritual Practice*, Oxford University Press.
 - BELL, C. (1997 [2009]): *Ritual: Perspectives and Dimensions*, Oxford University Press.
 - BRADLEY, R. (2003): *A Life Less Ordinary: The Ritualization of the Domestic Sphere in Later Prehistoric Europe*, *Cambridge Archaeological Journal* 13(1), 5-23.
 - BRADLEY, R. (1991): *Ritual, Time and History*, *World Archaeology Chronologies* 23 (2), 209-219.
 - BRADLEY, R. (2005): *Ritual and Domestic Life in Prehistoric Europe*, Routledge, London & New York.
 - BRÜCK, J. (1999): *Ritual and rationality: some problems of interpretation in European archaeology*, *European Journal of Archaeology* 2 (3), 313-344.
 - GRIMES, R. (1990): *Ritual Criticism: Case Studies in Its Practice, Essays on Its Theory*, Columbia, University of South Carolina Press.
 - KYRIAKIDIS, E. (2007): *The Archaeology of Ritual*, Cotsen Institute of Archaeology, University of California, Los Angeles.
 - HUMPHREY, C.; LAIDLAW, J. (1994): *The Archetypal Actions of Ritual. A Theory of Ritual Illustrated by the Jain Rite Worship*, Clarendon Press, Oxford.
 - INSOLL, T. (2001): *Archaeology and World Religion*, Routledge, London.
 - INSOLL, T. (2004): *Archaeology, Ritual, Religion*, Routledge, London.
 - INSOLL, T. (2011): *Oxford Handbook of the Archaeology of Ritual and Religion*, Oxford University Press.
 - LEWIS, G. (1980): *Day of Shinin Red. An Essay on Understanding Ritual*, Cambridge University Press.
 - MACHAUSE LÓPEZ, S. (2019): *Las cuevas como espacios rituales en Época Ibérica. Los casos de Kelin, Edeta y Arse*, UJA Editorial.
 - MACHAUSE, S.; ESTEBAN, C.; MOYA, F. (2019): *Enduring Sacred Places: The Astronomical Orientation of the Iberian Cave-Sanctuary of Cueva Santa del Cabriel in Spain*, *Journal of Skyscape Archaeology*, 5(1), 56-78.
 - MORLEY, I. (2007): *Time, cycles and ritual behavior*, in D.A. Barrowclough; C. Malone (eds.), *Cult in context: reconsidering ritual in archaeology*, Oxbow Books, 205-209.
 - RENFREW, C. (1985): *The Archaeology of Cult. The Sanctuary at Phylajopi*, *The British Archaeology at Athens*.
 - RAPPAPORT, R. A. (1999): *Ritual and Religion in the Making of Humanity*, Cambridge University Press. Routledge, London & New York.
 - VAN GENNEP, A. (1909 [2008]): *Les rites de passage*, Traducción de Juan Ramón Arandazi Martínez, Alianza editorial, Madrid.
-

Voleu
saber-ne
més?

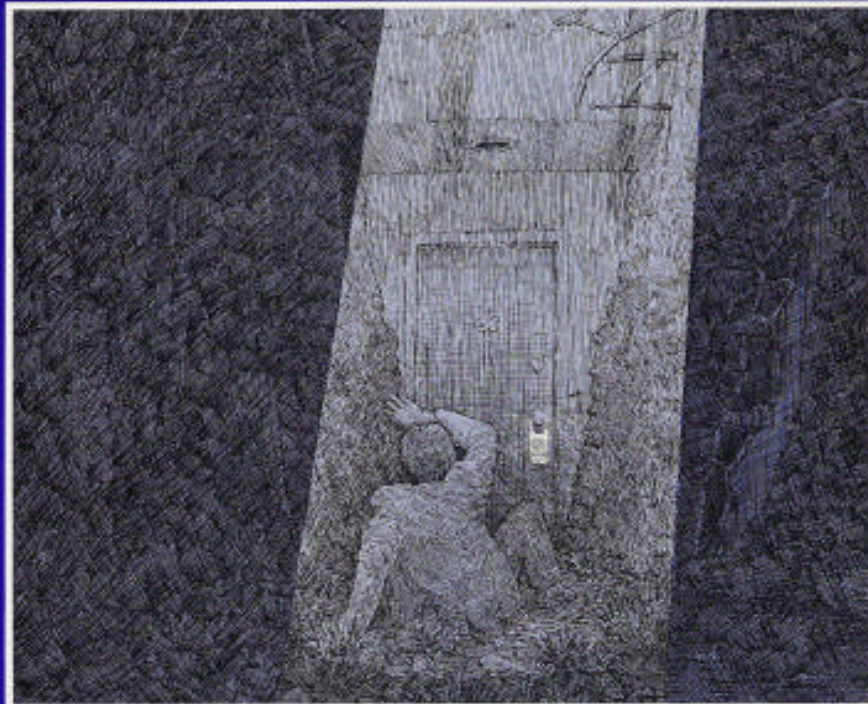
<https://www.youtube.com/watch?v=TR13-JnS1ME>

A person in a dark, fringed costume is performing a ritual with fire. The person is in a dynamic, low-to-the-ground pose, surrounded by a large fire. The background is dark and smoky. The overall mood is dramatic and mysterious.

RITUAL?

Práctica

MOTEL OF THE MYSTERIES

DAVID MACAULAY

*És l'any 4022; tot l'antic país dels Estats Units està soterrat sota metres de deixalles d'una **catàstrofe** ocorreguda el 1985. Imagineu-vos l'emoció que **Howard Carson**, un arqueòleg aficionat, va experimentar quan travessava el perímetre d'una **excavació abandonada**... va sentir que el terra cedia sota ell i es va trobar a la part inferior d'un pou que, segons el rètol "**NO MOLESTEU**" penjat d'un pom arcaic, era clarament l'**entrada a una cambra funerària** encara segellada. Els increïbles descobriments de Carson, incloent-hi les restes de **dos cossos**, l'un en un llit cerimonial que donava a un altar que semblava un mitjà per a comunicar-se amb els déus i l'altre dins d'un sarcòfag de porcellana a la cambra interior, li van permetre reconstruir la història d'aquella **civilització extraordinària**.*

Pots veure alguna cosa, Howard?

Sí! Coses meravelloses!

Esbós amb identificació dels descobriments arqueològics fets a la cambra sepulcral exterior

"Tot el que hi havia a la **Cambra Exterior** donava al **Gran Altar (núm. 1)**, incloent-hi el cos d'un difunt, que encara estava a la part superior de la **plataforma cerimonial (núm. 5)**. Tenia a la mà el **sagrat comunicador (núm. 3)** i al voltant de la monyica hi havia una banda daurada flexible (núm. 4) amb una imatge similar a la de l'altar superior. Es podien veure evidències de l'antic ritual funerari per tot arreu. Hi havia una gran varietat de peces de vestir escampades per la cambra, incloent-hi la **placa ceràmica del pit (núm. 2)** i **unes sabates dissenyades per a contenir monedes (núm. 6)**. **Diversos contenidors (núm. 9)** amb els que havien fet **libacions i ofrenes** es van dipositar sobre l'altar i al voltant de la plataforma. Una estàtua de la deïtat WATT, que representava l'eterna companyia i il·luminació, es va situar al costat de la plataforma (...). Potser l'element més important de la cambra va ser **l'"ICE" (núm. 14)** (...). Conscient que els **dos parells de sabates implicaven una doble inhumació** i només havia vist un cos, Carson va començar immediatament a buscar l'altra cambra funerària".

(David Macaulay, 1979)

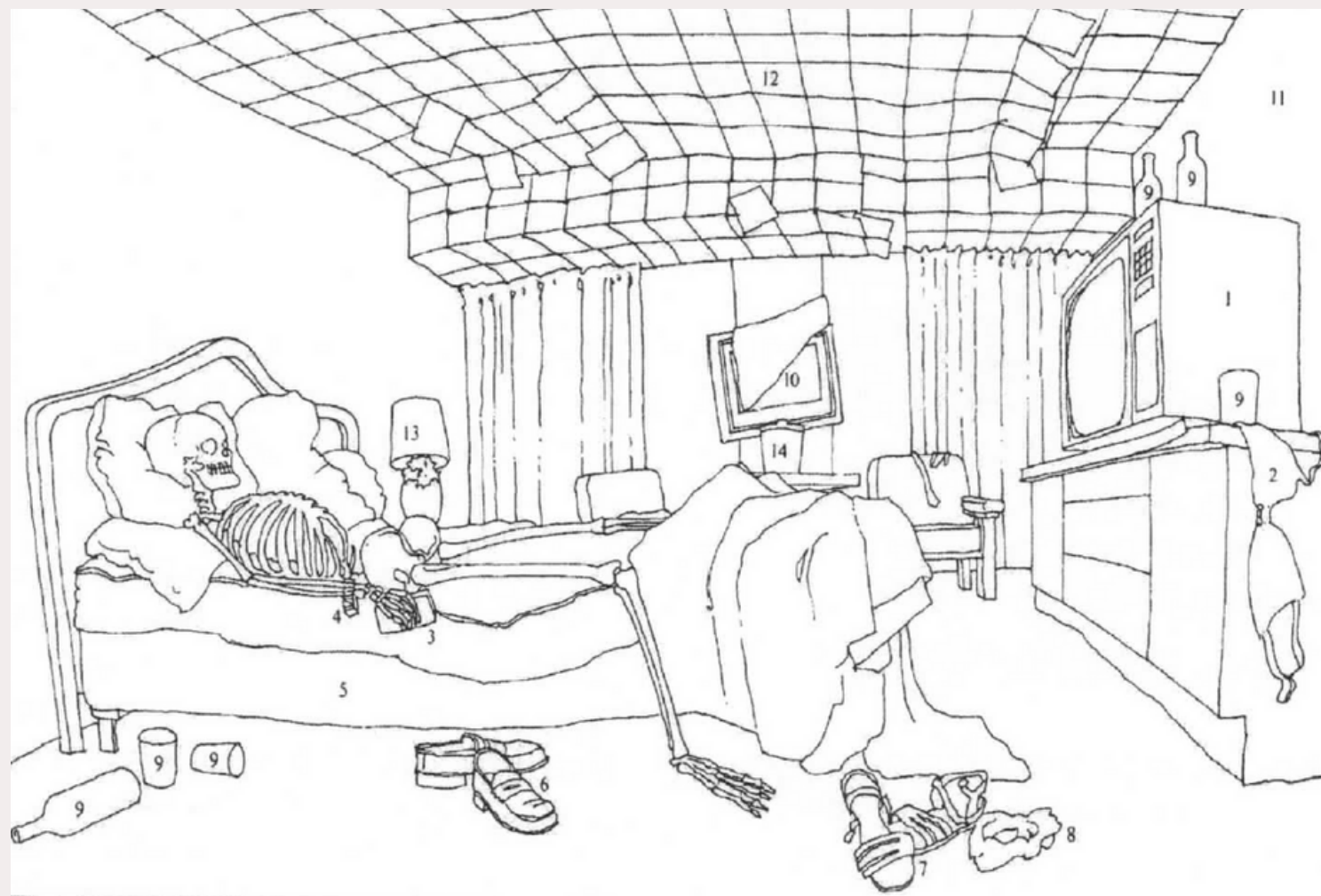

*Dibuix detallat del fabulós descobriment
realitzat a la cambra funerària interior*

"Quan va trobar l'entrada a la que finalment es va conèixer com a cambra interior, Harriet ja l'havia catalogada i numerada (...). El contingut de la **Cambra Interior** era encara més enlluernador que l'anterior (...). **Tal com s'imaginava, hi havia un segon cos**, que semblava haver estat soterrat amb més cura i simbolisme ritual que el primer. Amb un **element cerimonial per a cobrir el cap (núm. 8)**, s'havia dipositat el cos dins d'un sarcòfag blanc polit (núm. 9) (...). Les postures similars dels dos cossos van fer que Carson arribara a la conclusió que la posició correcta de soterrament tenia la barbata recolzada el màxim possible al pit (...). **Dues trompetes d'aigua, l'una a uns cinc peus sobre l'altra, estaven projectades des del final de la paret cap al difunt.** Part de la **música** utilitzada durant la cerimònia final es produïa forçant l'aigua de la **font sagrada a través de les trompetes** (...). Una altra música provenia de la capsa de música (núm. 6) situada sobre l'**Urna Sagrada (núm. 2)**. Els articles 1 i 4 es van emprar pera a preparar el cos per al seu viatge final i el **número 5 va ser el pergami sagrat**, les peces del qual es col·locaven periòdicament a l'urna durant la cerimònia. Carson es va alegrar en descobrir que el Punt Sagrat estava perfectament conservat en el pergami. Molt pocs havien estat descoberts anteriorment, i cap en un estat tan notable (...).

(David Macaulay, 1979)

Esbós amb identificació dels descobriments arqueològics fets a la cambra sepulcral exterior

"Tot el que hi havia a la **Cambra Exterior** donava al **Gran Altar (núm. 1)**, incloent-hi el cos d'un difunt, que encara estava a la part superior de la **plataforma cerimonial (núm. 5)**. Tenia a la mà el **sagrat comunicador (núm. 3)** i al voltant de la monyica hi havia una banda daurada flexible (núm. 4) amb una imatge similar a la de l'altar superior. Es podien veure evidències de l'antic ritual funerari per tot arreu. Hi havia una gran varietat de peces de vestir escampades per la cambra, incloent-hi la **placa ceràmica del pit (núm. 2)** i **unes sabates dissenyades per a contenir monedes (núm. 6)**. **Diversos contenidors (núm. 9)** amb els que havien fet **libacions i ofrenes** es van dipositar sobre l'altar i al voltant de la plataforma. Una estàtua de la deïtat WATT, que representava l'eterna companyia i il·luminació, es va situar al costat de la plataforma (...). Potser l'element més important de la cambra va ser **l'"ICE" (núm. 14)** (...). Conscient que els **dos parells de sabates implicaven una doble inhumació** i només havia vist un cos, Carson va començar immediatament a buscar l'altra cambra funerària".

(David Macaulay, 1979)

Dibuix detallat del fabulós descobriment realitzat a la cambra funerària interior

"Quan va trobar l'entrada a la que finalment es va conèixer com a cambra interior, Harriet ja l'havia catalogada i numerada (...). El contingut de la **Cambra Interior** era encara més enlluernador que l'anterior (...). **Tal com s'imaginava, hi havia un segon cos**, que semblava haver estat soterrat amb més cura i simbolisme ritual que el primer. Amb un **element cerimonial per a cobrir el cap (núm. 8)**, s'havia dipositat el cos dins d'un sarcòfag blanc polit (núm. 9) (...). Les postures similars dels dos cossos van fer que Carson arribara a la conclusió que la posició correcta de soterrament tenia la barbata recolzada el màxim possible al pit (...). **Dues trompetes d'aigua, l'una a uns cinc peus sobre l'altra, estaven projectades des del final de la paret cap al difunt.** Part de la **música** utilitzada durant la cerimònia final es produïa forçant l'aigua de la **font sagrada a través de les trompetes** (...). Una altra música provenia de la capsa de música (núm. 6) situada sobre l'**Urna Sagrada (núm. 2)**. Els articles 1 i 4 es van emprar pera a preparar el cos per al seu viatge final i el **número 5 va ser el pergami sagrat**, les peces del qual es col·locaven periòdicament a l'urna durant la cerimònia. Carson es va alegrar en descobrir que el Punt Sagrat estava perfectament conservat en el pergami. Molt pocs havien estat descoberts anteriorment, i cap en un estat tan notable (...).

(David Macaulay, 1979)

SONIA MACHAUSE LÓPEZ

CORREU

sonia.machause@uv.es

**DEPT. PREHISTÒRIA,
ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA ANTIGA**

Professora ajudant doctora

DESPATX

106